

Az 5. cseh(szlovák) hadoszlop nyomában

Dr. Tarján Gábor¹

Absztrakt:

A trianoni békeszerződés után a kisantant államai igyekeztek minél jobban elszigetelni Magyarországot. Magyarország legálisan szeretett volna határkiigazítást, ehhez igénybe vette a revíziós propaganda eszközeit is. A nagyhatalmakkal folytatott tárgyalások nem vezettek eredményre és nem valósult meg a négyhatalmi paktum sem. Csehszlovákia volt a győztesek leggyengébb láncszeme, ezt ki is használta a magyar propagandagépezet. A csehek nem maradtak adósak a válasszal, amellyel a magyar katonai elhárítás is foglalkozott.

Kulcsszavak: magyar külpolitika, kisantant, revízió, dunai paktum, cseh propaganda és aknamunka

Abstract:

After the Trianon, the Little Entente states sought to isolate Hungary as closely as possible. Hungary was legitimate to have a border adjustment, and it also used the tools of revision propaganda. Hungary wanted to legally border revisions, to use the tools of his revisionist propaganda. Negotiations with the Great Powers did not come to fruition and the Four Pact was not implemented either. Czechoslovakia were the winners weakest link, this the Hungarian propaganda took advantage of it machinery. The Czechs did not make any debts with the answer, which the Hungarian military intelligence also dealt with.

Keywords: Hungarian foreign policy, little entente, revision, Danube pact, Czech propaganda and intrigues

¹ *Nemzeti Közszerzői Egyetem, egyetemi docens, ORCID: 0000-0003-2780-452X*

Magyarországon a trianoni békediktátum kikényszerítése után rögtön megkezdődött a revíziós propaganda, ami a külpolitika fő irányát is meghatározta. De a másik oldal sem maradt „adós”, az 1920-1922 között kialakuló kisantant igyekezett Magyarország nemzetközi elszigeteltségét fenntartani, külpolitikai mozgásterét csökkenteni. Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia – tartva a Habsburg restaurációtól, a pozíciószerezéstől és a hozzájuk került jelentős számú magyar nemzetiségű lakostól – tudatosan szította az ellenségképet mind a külpolitikai fórumokon, a médiában és saját lakossága körében. Propagandájukat nehezítette, hogy még nem volt Nyugat-Európa-hoz mérhető korszerű csehszlovák, jugoszláv és román nemzettudat.

Magyarországon kettős külpolitikai hatás érvényesült. A társadalmi szervezetek és egyesületek propagandája – elsősorban a Területvédő Liga, majd a Magyar Nemzeti Szövetség – a Szent-Istváni határok visszaállításáért síkra, a Horvátország nélküli 1867 és 1914 közötti határokért. A hivatalos külpolitikában ez a törekvés rövid idő alatt kifulladt, a kormány politikájában is a józanabb békés és jogszerű revíziós törekvés kapott helyet.

„A két háború között a területi revízió mértékét és módját illetően egymástól eltérő elképzelések léteztek, s ezen kívül más és más volt a társadalmi rétegek vagy az egyes pártok revíziós elképzelése is. A hivatalos magyar külpolitika 1920-ban etnikai alapú határmódosításokat javasolt, és ez volt a magyar fél alkupozíciójának kiindulópontja. Jóval később Bethlen István az etnikai és integrális revízió közötti elgondolásokkal állt elő. Gömbös Gyula a magyar revíziós terveket negyedik római útja során ismertette Mussolininek, ezek már az etnikai, gazdasági és földrajzi elvek vegyes alkalmazását tükrözik.”²

A békediktátum nyertesei igyekeztek minden módon meggátolni a szerződések felülvizsgálatát, revízióját. Különösen Csehszlovákia, élén Tomáš Garrigue Masaryk államelnökkel és Edvard Beneš külügyminiszterrel, akik Magyarországot tartották a legveszélyesebbnek államuk egységére nézve. Ők voltak 1920 és 1922 között a kisantant létrehozásának legfőbb propagálói és szervezői. Beneš ügyelt arra, hogy Magyarország a legkisebb mértékben se térhessen el a trianoni békediktátumban foglaltaktól, a népszövetségi kölcsöntől kezdve a frankhamisítási ügyön keresztül a magyar-jugoszláv közeledésig mindent a status quo bomlasztásának tartott. Magyarország pedig Csehszlovákiát tekintette az utódállamok leggyengébbekének és így legkönnyebben szétzúzhatóknak. Ezért több magyar katonai terv született a csehszlovák állam elleni háborúra, és Budapest titokban támogatta a szlovák szeparatista erőket is. Ezzel párhuzamosan a magyar kormány Bécsben titkos központot működtetett, amely a csehszlovák ellenes fegyveres ellenállást próbálta megszervezni.

² SÁRINGER János: *Kisebb ország, szűkebb mozgástér. Magyar Hírlap, 2016. 05. 27.*
http://magyarhirlap.hu/cikk/56511/Kisebb_orzag_szukebb_mozgaster
(letöltés ideje: 2017. március 24.)

A húszas években a magyar és a csehszlovák diplomácia minden lehetséges fronton csatázott, elsősorban a Népszövetség keretein belül. A csehszlovákiai magyar kisebbség – melynek pártjai sérelmi politikát folytattak – helyzete erre folyamatosan lehetőséget biztosított.

Az elsődleges cél a területi revízió volt, amihez minden magyar kormány igyekezett támogatókat szerezni a nagyhatalmak köréből. Bethlen miniszterelnöksége alatt azonban világossá vált, *„hogy Olaszország és Németország külpolitikai törekvései és területi aspirációi keresztezik a magyar elképzeléseket. Róma már az 1920-as évek közepére világossá tette, hogy Jugoszlávia ellenében Romániával is jó viszonyra törekszik, Németország figyelme pedig elsősorban Ausztriára és a Csehszlovákia peremvidékén élő szudétanémetek lakta területekre irányult.”*³

Beneš és Masaryk időnként felvetette a csehszlovák-magyar megegyezés lehetőségét, ami a csehszlovák-magyar határ megváltoztatásának kilátásba helyezését jelentette. Ezekre azonban nem történet érdembeli magyar reflektálás, mert Bethlentől kezdve a magyar külpolitika célja a teljes revízió volt. Magyarország Csehszlovákiától nemcsak az egész Felvidéket, hanem vele együtt a Kárpátalját is vissza akarta kapni, ezért nem tárgyalt semmilyen Dunamenti kisebb határkorrekcióról.

A magyar szakpolitikusok úgy ítélték meg – és ezzel ma is egyetértünk –, hogy a csehszlovákok részéről ezek az ajánlatok taktikai lépésnek minősülnek, amelyek a csehszlovák külpolitika alkalmazkodóképességét hivatottak bizonyítani.

A gazdasági válság következtében megnövekedett munkanélküliség és szociális elégedetlenség hatására Csehszlovákiában is megerősödtek a szélsőséges politikai irányzatok és szervezeteik, mint a Szudétanémet Párt és a szlovák autonomista Hlinka-féle Néppárt. Ezzel párhuzamosan a szlovák társadalomban megerősödött a cseh ellenesség is.

1933. január 30-án Németországban hatalomra került a náci párt, az NSDAP és vezetője, Adolf Hitler. Magyarország helyzete és sorsa ebben az időben nem volt politikailag meghatározó tényező, szövetségek nélküli revíziós törekvése nem jelentett veszélyt az európai hatalmi egyensúlyra. A nagyhatalmak a trianoni határokkal továbbra is az általuk elképzelt, diktált összeurópai hatalmi berendezkedést kívánták védeni.

Hitler azonban a trianoni békeszerződés stabilitására jelentett fenyegetést, hiszen Németország összességében Európa legerősebb hatalma volt, illetve maradt. A franciák a biztonságot a béke(szerződés) szigorú betartásával, az angolok ennek enyhítésével képzelték el a jövőben. Az előbbieket az erőfölény érdekében a briteket és az olaszokat kívánták megnyerni. Mussolini sem támogatta egy még jobban megerősödő Németországot, amit önkéntes engedményekkel kívánt elérni. Ebből indult ki, innen származott a négyhatalmi paktum ötlete 1933 tava-

³ ZEIDLER Miklós: *A revíziós gondolat. Kaligram K. 2009. - 161. p.*

szán. A Duce a revízió kérdését sem akarta megkerülni, konkrétan a lengyelországi korridor és a magyarországi határok kérdését. A március 13-án Berlinben, Londonban és Párizsban egyidejűleg közzétett „Politikai szerződés a négy nyugati hatalom között a megértésről és együttműködésről” a nemzetközi béke megőrzésének letéteményeseként nem a Nemzetek Szövetségét (Népszövetség), hanem a négy nagyhatalmat jelölte meg, azaz visszatért a diktátum rendszerhez.

A britek és olaszok kezdetben támogatták a lengyel és magyar törekvéseket, de a Winston Churchill vezette ellenzék azon a véleményen volt, hogy Németországot már nem lehet engedményekkel rávenni agresszív politikájának feladására; tehát a magyaroknak sem kell engedményeket tenni. Ugyanakkor a kisantant propagandagépezete, a média hevesen támadott minden határváltoztatásra irányuló törekvést. A brit kormány meghátrált, a németkérdés árnyékában meghúzódo magyar ügy lekerült a napirendről. Az 1933. június 7-én aláírt négyhatalmi paktum végül a revízió kérdésében nem ígért többet, mint a Nemzetek Szövetségének alapokmánya, de a magyar külpolitika ezt a revízió tényének elismeréseként értelmezte és interpretálta.

„Hitler hatalomra jutása után a csehszlovák államférfiak a korábbinál is határozottabban és érthetőbben helyezték előtérbe a Dunai-föderációra vonatkozó jelszavakat.”⁴ Ebben a szellemben jelentette ki Masaryk Marek prágai osztrák követnek, hogy azt tartaná célszerűnek és reálisnak, ha Ausztria, Csehszlovákia és Magyarország újra egyesülnének egy új monarchiaszerű államban. A magyar kormány azonban nem foglalkozott a csehszlovák kezdeményezéssel. Helyette változatlanul az immár náci Németországhoz való közeledést szorgalmazta. Gömbös Gyula a kormányfők közül elsőként vette fel a hivatalos kapcsolatot Hitlerrel és utasította Kánya Kálmán berlini követet, hogy tegyen tisztelegő látogatást Hitlernél és az üdvözlét, jókívánság mellé jelentse k, hogy a két országnak gazdasági és külpolitikai téren együtt kell működnie.

1933 márciusában megkezdődtek a nagy várakozással kísért tárgyalások az un. négyhatalmi paktum létrehozására, amellyel „az európai válságnak a nagyhatalmak politikai kiegyezésén alapuló megoldására tettek kísérletet”.⁵ Az első tervezet, amelyet Mussolini készített és március 4-én kelteztek, meglebegtette a revízió lehetőségét – a Nemzetek Szövetsége keretei között és az érdekek kölcsönös figyelembevételével –, amennyiben a körülmények viszályt teremthetnek. Az 1933. március 13-án Londonban, Párizsban és Berlinben egyidejűleg közzétett szerződés-tervezet legfontosabb pontjait a második és harmadik cikkely tartalmazta, amelyek a békeszerződések revíziójának elvét rögzítették a Népszövetség keretein belül, illetve egyenlő jogokat javasolt a legyőzött országok számára.

⁴ ÁDÁM Magda: *Magyarország és a kisantant a harmincas években. Akadémiai K. 1968.* - 57. p.

⁵ ZEIDLER Miklós: *id. m.* - 159. p.

Az 1921. októberi velencei megállapodás után ez lett volna az első lehetőség némely határkiigazításokra. De rövid idő alatt kiderült, hogy Hitler kormányprogrammá emelt külpolitikai elképzelései ütköznek a francia érdekekkel és elképzelésekkel, így a paktum-terv néhány hét alatt gyakorlatilag semmissé vált. A lényeges elemeitől megfosztott paktumot 1933 júniusában írták alá. *„A magyar külpolitika az aláírás tényét ettől függetlenül úgy értelmezte, hogy a nagyhatalmak elismerték a békeszerződések revíziójának elvét. Amilyen szokatlanul csendesen és feyelmezetten viselkedett a magyar sajtó és propaqandaqépezet 1933 első felében a kisantant hihetetlenül harcias támadásai közepette, olyan nagy-szabású propaqanda-hadjáratot indított az aláírást követően.”*⁶

Azt azonban látnunk kell, hogy *„nagyhatalmi nézőpontból Magyarország sorsa 1933-ban sem volt meghatározó tényező, Németorszáqqal összevetve Magyarország nem jelentett veszélyt sem a franciák európai heqemóniájára, sem az európai hatalmi eqyensúlyra. A trianoni határok újqagondolása leqfeljebb abból a szempontból volt fontos, hogy a Duna-medence stabilitását ne fenyeqesse a magyar irredentizmus, és így az összeurópai hatalmi berendezkedés erről az oldalról is védve legyen.”*⁷

Még 1933 tavaszán Mussolini arra kérte Gömbös Gyulát, hogy a négyhatalmi tárgyalások előkészítéseként tájékoztassa őt a magyar területi igényekről, amit a magyar miniszterelnök csak 1934 novemberében teljesített. A lehető legrosszabb időpontban, mivel az október 9-i marseille-i királygyilkosság miatt a terrorizmus támogatásával vádolt Magyarország a nemzetközi politikai színtéren védekezésre kényszerült.⁸ Gömbös Mengele Ferenc külügyi sajtófőnököt bízta meg egy komplex – nem csupán etnikai, hanem gazdasági és stratégiai elveken alapuló – terv elkészítésével, ami a Szent István-i állameszme integritás szellemiségének feladását is jelentette. Az elképzelés eredeti változata megfelezte volna az elcsatolt területeket győztesek és legyőzöttek között. *„Csehszlovákiáról ugyan*

⁶ LUKÁCS Zs. Tibor: A revízió reménye. Az 1933-as négyhatalmi paktum és Magyarország. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_revizio_remenye_az_1933_as_negyhatalmi_paktum_es_magyarország (letöltés ideje: 2017. március 31.)

⁷ uo.

⁸ I. Sándor jugoszláv király – és a vele egy gépkocsiban utazó Louis Barthou francia külügyminiszter – merénylet áldozata lett. Először Olaszországot gyanúsították a merénylettel, ami azért is érintette rosszul az olaszokat, mert ekkor kívánták normalizálni viszonyukat Franciaországgal és a kisantant-államokkal. Hamarosan kiderült, hogy a merénylet egy bulgáriai mecedón volt, aki a magyarországi usztasa kiképzőközpontként működő Jankapusztán élt együtt horvát szeparatistákkal. Ettől kezdve Magyarországot vádolták a gyilkossággal és ebben élen járt Csehszlovákia; az általa támogatott sajtókampánya meghatározó szerepet játszott a magyarelles közhangulat szításában. Végül Olaszország nyomására – valójában olasz-magyar felelősségről beszélhetünk – Franciaország is az ügy elsimítása mellett döntött.

jóval nagyobb területet követelt vissza, mint amennyit a kezén hagyott volna, ennek jelentős része azonban olyan vidék volt – Kárpátalja –, amelyet magyar részről eleve nem tekintettek szervesen a cseh és szlovák nemzethez tartozónak, így az arról való lemondást sem tartották túlzott gesztusnak.”⁹

Gömbös 195 ezer km²-re növelte volna Magyarország területét, ami Csehszlovákiától 40 ezer km² visszaszerzését jelentette. A 6,7 millió fős lakosságnövekedésből nem egész 1,7 millió fő lett volna magyar anyanyelvű.

(Mivel a külpolitikai viszonyokat ebben az időszakban a kisantant és Franciaország részéről a növekvő magyarellenesség jellemezte és folyamatban volt a francia-olasz közeledés is, valamint a hazai politikai élet szereplői sem támogatták volna egyöntetűen az elképzelést, ezért nem hozták nyilvánosságra. Gömbös csak bizalmas embereivel ismertette a terv tartalmát, 1936. október 6-i halála után pedig teljesen lekerült a napirendről.)

1933 nyarán a magyar kormány úgy vélte, hogy jelentősen megnöttek a békerendszer megváltoztatásának feltételei, ezért nem törekedett a német birodalmat elszigetelni akarókkal együttműködésre. A június 7-én Rómában aláírt négyhatalmi paktum már jelezte, hogy megkezdődött a náci birodalom elfogadása a nemzetközi életben. De az egyezmény elfogadása Magyarországon csalódást okozott, mert *„minden olyan pont, amelynek Magyarország jelentőséget tulajdonított, s amit Mussolini mint tervezetének célját és értelmét jelölte meg, kimaradt.”*¹⁰ Ugyanebben a hónapban Gömbös hirtelen, elsőként az európai kormányfők közül, hivatalos látogatásra utazott Németországba, hogy – elsősorban – revíziós tervei végrehajtásához megszerezze a Führer segítségét. A németországi *„utazás tervével Gömbös régóta foglalkozhatott, mind ez ideig azonban megvalósítását a kétoldalú kapcsolatok terén a német gazdasági elzárkózás, nemzetközileg pedig Németország mind alacsonyabbra zuhanó politikai árfolyama megakadályozta.”*

A Hitlerrel folytatott megbeszélésnek három fő témája volt. Gazdasági téren nem hozta meg a tárgyalás azt az eredményt, amit Gömbös remélt. A magyarországi németekkel kapcsolatban a magyar miniszterelnök leszögezte Hitlernek, hogy az ő helyzetük, ügyük belpolitikai kérdés, amit csak ő tárgyalhat meg a hazai németek képviselőivel. Túrhetetlen, hogy német turisták és egyéb csoportok pamfleleteket terjesszenek és közvetlen kapcsolatot létesítsenek a német nemzetiségű lakosokkal. Hitler nem akarta kiélezni a magyar-német viszonyt, hiszen Gömbös németbarátságának biztosítása és erősítése prioritást élvezett, miközben tisztában voltak, hogy mindketten makacsul ragaszkodnak álláspontjukhoz.

A revízióval kapcsolatban a kancellár egyetértett a kisantantellenes magyar törekvésekkel, de kijelentette, hogy nem támogatja Magyarország minden revíziós igényét. *„A magyarok csak Csehszlovákia ellen számíthatnak német segítség-*

⁹ ZEIDELR Miklós: *id. m.* - 172. p.

¹⁰ PRITZ Pál: *Magyarország külpolitikája Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején 1932-1936. Akadémiai K.* 1982. – 115.p.

re. Németország ugyanis – mondotta Hitler – Jugoszláviát és Romániát fokozatos gazdasági behatolással a német tőke érdekkörébe kívánja vonni, s egyben elszigetelni Franciaországtól és Csehszlovákiától.”¹¹

„A Führer brutálisan őszinte lehetett háborús szándékainak kimutatásában, mert – érdekeik egybeesése miatt – nem kellett tartania annak szétkürtölésétől. Konkrétan a csehszlovák állam felszámolására irányuló terveit adta elő, Gömbös számára is meghökkentő hideg szenvedtelenséggel...” Úgy gondolta, hogy a teljes Szlovákia hozzácsatolása a meggyengült Magyarországhoz olyan lehetőséget biztosít Gömböséknek, hogy elállnak a további revíziós igényektől.

Tehát a németek teljes politikai támogatását nem sikerült elnyerni és mivel az olaszok számára a franciákkal való megegyezés fontosabbnak bizonyult, mint a magyar igények melletti kiállás, a német-olasz orientációjú magyar egyensúly-politika megvalósítása nehézségekbe ütközött.

Gömbös a Mussolini-féle olasz-osztrák-magyar szövetségi elképzeléssel szemben egy olasz-osztrák-magyar szövetségben kezdett gondolkodni és hangsúlyozta, „*hogy berlini utazása nem változtatta meg felfogását – de véleménye szerint Magyarországnak Ausztria mellett barátságát ápolnia kell Németországgal is, s ezt nemcsak gazdasági, hanem fontos politikai okok is szükségessé teszik, nevezetesen a Csehszlovákia elleni együttműködés.*”¹²

1934 januárjában Lengyelország és Németország barátsági és megneemtámadási szerződést kötött, amellyel az utóbbi rést ütött a kelet-, dél- és közép európai térség kialakult együttműködési (lengyel-román és lengyel-csehszlovák) és tovább formálódó rendszerén. A keleten bebiztosított német határok lehetővé tették, hogy a Harmadik Birodalom Ausztriára és Csehszlovákiára koncentráljon hódító tervei megvalósításában. Ebben a hónapban a kisantant Zágrábban a Szovjetunióval való diplomáciai kapcsolat felvétele mellett foglalt állást, februárban Rómában a magyar-szovjet külügyi tárgyalások eredményeként helyreállították a diplomáciai kapcsolatot a két ország között. Úgy tűnt, hogy 1934 második felére a nemzetközi kapcsolatok a béke megőrzésének irányába mozdultak el.

1935. január első hetében Franciaország és Olaszország több egyezményt írt alá, többek között a közép-európai térség rendezését szolgáló dunai paktumot. Eszerint javasolják az Ausztriával szomszédos államoknak írásban rögzíteni, hogy nem avatkoznak egymás belügyeibe, „*nem kezdeményeznek s nem is támogatnak olyan akciót, melynek célja a szerződő államok valamelyike területi egységének és szociális rendszerének erőszakos úton való megváltoztatása*”.¹³ Francia javaslatra döntés született, hogy a benemavatkozási és a konzultatív paktumot kibővítik; az előbbit megneemtámadási, az utóbbit kölcsönös segítségnyújtási egyezménnyel. A kisantant államok fenntartással fogadták a dunai paktumot, elsősorban Olaszország megerősödése miatt. Nemcsak Mussolini kisantantelle-

¹¹ JUHÁSZ Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919-1945.* Kossuth K. 1988. - 141. p.

¹² *id. m.* - 143. p.

¹³ ÁDÁM Magda: *id. m.* - 69. p.

nes és a magyar revizionizmust támogató politikája okozott problémát, hanem a Habsburg-restauráció kérdése is. Beneš azonban Ausztria függetlenségét fontosabbnak tartotta, ezért a kisantant ljubljanai konferenciáján 1935. január 11-én deklarációt bocsátottak ki, mely szerint hajlandók a Duna-völgyi együttműködésre. (De a be nem avatkozás feltételei közül ki kellett venni a Habsburg-restaurációt.) Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát csak akkor ismerik el, ha Magyarország – többek között – lemond a revizionista propagandáról és a kisebbségekre vonatkozó egyezményeket belügyi kérdésnek nyilvánítja.

Gömbös az egyezmény szövegtervezetének ismeretében január 4-én azt írta, hogy *„Ausztria függetlenségének garantálása nem használható fel francia részről arra, hogy a kisantant területi integritását garantáljuk akárcsak közvetve is”* és arra kérte Mussolinit, hogy a *„kishatalmakat”* – azaz a kisantantot – ne vonja be a megállapodásba. *„Ha ez semmiképpen nem valósítható meg, úgy csupán Ausztria függetlenségének tiszteletben tartása mondassék ki, de „ebben az esetben is kérem a területi integritás kifejezés kihagyását” mivel Magyarország Ausztriával szemben sem adhatja fel a revízióra vonatkozó álláspontját.”*¹⁴ Ehhez a magyar állásponthoz képest a január 7-i megállapodás az ellenállásról csak egy szó erejéig vett tudomást, amikor a térség egyensúlya *erőszakos* megbontásának tilalmáról írt.

Magyarország és Németország egyaránt érdekelt volt a dunai paktum szabotálásában – különösen, hogy ez utóbbi kifejezetten ellene irányulónak tekintette –, de együttes fellépésre nem került sor. A magyar kormány számára *„egyetlen út maradt: partnereivel, a római jegyzőkönyveket aláíró Ausztriával és Olaszországgal vitatkozva együttmenni.”*¹⁵ Az olaszok lavírozni kényszerültek, egyre közönyösebben viselkedtek a paktummal kapcsolatban, mert az abesszíniai háború előkészítése élvezett prioritást és legalább Németország semlegességére volt szükségük. Magyarországot a revízió lehetőségével hitegették.

Ahogy teltek a hetek, hónapok, úgy vált egyértelművé, hogy a paktum aláírása nem fog megtörténni. Az érintett és érdekelt államok közül csak Ausztria és Csehszlovákia kormánya támogatta a megállapodást, a tervvel szemben legelutasítóbban Magyarország viselkedett.

Az olasz külpolitika francia orientációja zavarta a magyar kormányt, mert attól tartottak, hogy az országot megpróbálják egy franciabarát szövetségbe bevonní. A németek Jugoszlávia és Románia iránt tanúsított fokozódó érdeklődése bizonytalanná tette a magyar revíziós törekvések német támogatását, Franciaország pedig semmi jelét nem adta, hogy jóváhagyna egy magyar revíziót. Az ausztriai események is nyugtalanságra adtak okot, mert hiába forszírozta Horthy Hitlernél a német-osztrák viszony javítását, a nemzetiszocialista követelések teljesíthetlensége miatt ez lehetetlennek bizonyult.

¹⁴ PRITZ Pál: *id. m. 192. p.*

¹⁵ *uo.*

Az 1934. október 9-i Marseille-i gyilkosság – Magyarország vélt vagy valós közreműködése miatt – következtében a külpolitikai lehetőségek nagyon beszűkültek.

A magyar kormány a római jegyzőkönyvet aláíró államok külügyminiszterei- nek 1935. május 6-i értekezletén deklarálta végleges álláspontját. Kánya Kálmán külügyminiszter nem változtatott korábbi véleményén, megismételte a feltételeket, és ragaszkodott ahhoz, hogy a közép-európai megállapodás változatlanul biztosítsa a revíziós propaganda folytatását. Ez a megállapodás elutasítását jelentette.

A váratlanul – „nászútra” – Budapestre érkező Göring tárgyalt Horthyval, illetve Gömbössel és a „Csehszlovák Köztársaság tarthatatlanságáról beszélt. *Ja vasolta, hogy Magyarországon közös légitámaszpontot hozzanak létre. Németország kész a magyar gabonáért nemcsak a magyar légierőt, hanem általában a hadsereget is szükséges felszereléssel ellátni.*”¹⁶ A revízió Csehszlovákiára történő korlátozásával Mussolini és Bülow német külügyminisztériumi államtitkár is egyetértett, de Gömbös nem fogadta el. A németek Jugoszláviával, esetleg Romániával is a megegyezést forszírozták, de a Gömbösnél merevebb Kánya Kálmán még Jugoszlávia esetében is csak a „tűrhető” viszony elfogadásáig volt hajlandó elmenni. Ezért mondta Göring, hogy jó lenne, ha a magyarok „*végre megértenék a német törekvéseket, és oly módon igyekeznének elérni a kisantant szétbomlasztását, hogy kiegyeznek Jugoszláviával, és erejüket Csehszlovákia ellen koncentrálják*”.¹⁷

Göring meghívta Gömböst őszi szarvasvadászatra Németországba, aki ezt 1935. augusztus második felében el is fogadta és szeptember 26-án a német kormány által rendelkezésére bocsátott repülőgépen elhagyta az országot – ami egyébként nagy feltűnést keltett. Gömbös Berlinben – többek között – Hitlerrel közel 3 órát tárgyalt, többször Göringgel, Konstantin von Neurath külügyminiszterrel és más vezetőkkel. A németek a magyar-jugoszláv megegyezést tartották szükségesnek ahhoz, hogy Magyarország az általános német politikai keretbe illeszkedjen, valamint „*a politikai együttműködésnél a német vezetés primátusának föltétlenül kétségen kívül kell állnia*”.¹⁸ A kelet-európai magyar vezérszerpet hangoztató Gömbös és legfőképp Kánya a revízió kérdésével összeegyeztethetetlennek tartották a német elképzelés megvalósítását a „szükséges áldozatok meghozatalát” noha tettek lépéseket az enyhülés irányába.

Ezt követően készítette el 1935. szeptember 5-én a Honvéd vezérkar főnöke bizalmas összefoglalóját a Magyarország ellen irányuló cseh aknamunkáról, amelyet Apor Gábor báró tovább küldött a genfi magyar királyi követségnek, melyet

¹⁶ ÁDÁM Magda: *id. m.* - 77. p.

¹⁷ JUHÁSZ Gyula: *id. m.* – 154. p.

¹⁸ PRITZ Pál: *id. m.* 227. p.

az alábbiakban ismertetek.¹⁹ Tehát az alábbi megállapítások és idézetek az összefoglalóból valók.

„Az összefoglalás nemcsak a cseh propaganda aknamunkáját tárja elénk, hanem mindama – a csehek által követett - utakat is, melyeken ők ellenünk irányuló munkájukban – hamis anyagot szerezhetnek.”

A katonai elhárítás felderítő munkája eredményeként megállapítható, hogy Magyarország revíziós törekvéseinek ellensúlyozására Csehszlovákia fejt ki a legerősebb tevékenységet. A többi állam ilyen irányú munkája is cseh vezetés alatt áll. A cseh aknamunka célja: *„kimutatni, hogy Magyarország az európai béke felborítására törekszik és ennek érdekében meg nem engedhető katonai, politikai, ipari és egyéb előkészületeket hajt végre.”*

„Aknamunkájuk eszköze a kiterjedt mértékben úzótt propaganda. Ez utóbbinak táplálói: az általuk alaposan megszervezett katonai, politikai és ipari kémkedés, csapongó fantáziával kiegészítve.”

Az aknamunkán belül az összefoglaló első része a propagandamunkával foglalkozik.

- 1.) A pozsonyi és kassai rádióállomások magyar nyelvű adásokban támadják a magyar bel- és külpolitikát és a *„nemzetközi érintkezési formáknál szokatlan módon támadják személyükben egyes vezető politikusainkat”*.
- 2.) Népies előadásokban hasonlítják össze a szlovák nép jelenlegi és magyar uralom alatti helyzetét, természetesen az utóbbi kárára.
- 3.) Olyan belső gazdasági és politikai információk szivárognak ki, amelyekről a hazai sajtó sem ír és az említett rádióadásokból szereznek róla tudomást a magyarok.

¹⁹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (MNL OL) K 107 (Külügyminisztérium Népszövetségi Képviselő és Genf) III-1935-XII/g 161. cs. Kémkedési ügyek általában, 118/biz./1935.

Apor Gábor báró, altorjai (Sepsikőröspatak, 1889. november 6.–Róma, 1969. február 12.) diplomata, 1908-1913 között a bécsi kozuli akadémia hallgatója, majd az I. világháborúban tüzér főhadnagy. 1918-ban még a berlini osztrák-magyar követségen attasé, de a Tanácsköztársaság alatt májustól-júniusig internálták. Ezt követően háromszéki birtokán gazdálkodott. Innen hívták külügyi szolgálatra. Varsóban követségi titkárként dolgozott (1921–1923), 1925-ben a párizsi követségen tanácsosként tevékenykedett. 1927-től a Külügyminisztérium politikai osztályát, majd a bécsi (1934–1935) követséget vezette. Hazatérése után a külügyminiszter állandó helyettesévé nevezték ki. 1938. december 24-től a vatikáni magyar követség vezetője, a német megszállás után, 1944. március 19-én lemondott, de továbbra is állomáshelyén maradt A Szuverén Máltai Lovagrend meghívta tagjai közé, 1952-ben a rend nagykancellárjává nevezték ki, amely tisztségéről 1958-ban egészségi állapota miatt lemondott. 1964-től haláláig a rend római követeként működött.

- 4.) A pozsonyi magyar nyelvű „Reggel” című napilap kb. 1921-1931 között rendszeresen sértegette a kormányzót és a magyar nemzetet, cikkeket közölt arról, hogy Magyarország nem tartja be a trianoni szerződést (honvédség létszáma, fegyverkezés, fegyvercsempészás, tiltott hadianyaggyártás stb.). Hasonló cikkeket közöl a Slovenski Dennik, a Lidové Noviny és a Cesko Slovo. A kémkedéssel kapcsolatban sem tartjuk be a békeszerződés előírásait, hiszen a trianoni előírások miatt nem lehetnek katonai titkaink, tehát kémkedni sem lehet. A csehszlovák média szerint túl szigorú ítéleteket hozunk kémkedési ügyekben és a kémeknek nem adjuk meg a szabad védekezés lehetőségét.
- 5.) A marseille-i királygyilkosság kapcsán is a cseh propaganda piszkálta fel a jugoszlávokat. A királygyilkosság kapcsán a „cseh sajtópropaganda” „külön nyomozó közegeket és riportereket küldött Magyarországra, kik képtelennélképtelenebb híreket és tudósításokat küldtek Prágába.” Majd innen „még fantasztikusabb köntösbe öltöztetve egyes, cseh pénzen megvásárolt nyugati lapokba is.” A jugoszláv sajtót is a cseh propaganda hergelte a magyarok ellen, az ő hatásukra indult meg a gyilkosság utáni ötödik napon a jugoszláv sajtóhadjárat. A csehek ennek kapcsán/révén befolyásolták a genfi tárgyalásokat is.
- 6.) Ugyanezekkel a szövegekkel és felépítésben jelennek meg cikkek a nyugati lapokban is (Románia, Jugoszlávia, Franciaország). Az Echo de Paris terjeszti azokat a cseh híreket is, *„melyek szerint nem tartjuk be a trianoni békeszerződés katonai részét. A rosszindulatú beállításra jellemző, hogy az Echo de Paris egy ilyen szövegéhez illusztrációként egy fényképet is közölt, melyen pantallós és fajdkakastollas – tehát nyilvánvalóan osztrák – katonák menetelnek.”*
- 7.) Egy angol sportlap egy itt tartózkodó angol sportoló alapján állítja, hogy „az angol turista a budai hegyekben barangolva oly katonai repülőtérra és repülőgépekre bukkant, melyeket részünkre a trianoni szerződés tilt”.
- 8.) A gazdasági életet, ezen belül a fellendült idegenforgalmat is igyekeztek kedvezőtlenül befolyásolni. A cseh propaganda francia értesülések alapján állította, hogy a fürdőhelyeken tifuszcsepp van; az idegenek menekülnek is haza. Az ide érkező turisták nagy szekatúrájának vannak kitéve, mert nálunk minden idegen gyanús. *„A magyar kémelhárító és idegen ellenőrző szervek állandó zavarása megfélemlíti az idegeneket.”*
- 9.) Bécsben cseh megrendelésre készültek német szerkesztésű térképek, jelentek meg *„amelyek Németország határait a Balaton mentén tüntetik fel”*.

Az összefoglaló második része a kémkedéssel foglalkozik. Megállapítja, hogy a *„cseh nemzet a titkos szolgálatot illetően – még a Monarchia idejéből – évszázados múltra és tapasztalatokra tekint vissza.”* A vezérkar leszögezi, hogy tapasztalati téren a csehek a Monarchia összes volt népe felett állnak, ezt és rátermettségüket elsősorban „gyümölcsöztetik”. *„Az állam titkos felderítő és besúgó*

szolgáltatát teljesen az angol „intelligence service” mintájára szervezte meg, sőt azt – saját, adott viszonyai alapján – messzemenően kiegészítette.”

Szervezettségük jellemzői, hogy minden állami alkalmazott „köteles az államot érdeklő katonai, politikai, ipari, gazdasági híreket gyűjteni, ilyenek megszerzésére törekedni és azokat az illetékesek tudomására hozni.” Ez fokozottan érvényes a határ mentén szolgáltatást teljesítőkre. És „hasonló köteleesség terheli az idegen államokban utazó cseh nemzetiségű állampolgárokat, még ha magánügyben utaznak is.”

A magyar nemzetiségű állampolgárok kötelesek bejelenteni magyarországi rokonaikat és ismerőseiket, nem csak a nevüket, hanem foglalkozásukat és lakcímüket is. Valamint, hogy hányszor és mikor kaptak levelet tőlük és hányszor, mikor érkeznek látogatóba. Az így szerzett bőséges információ „támpontot nyújt az illetékeseknek arra nézve, hogy kit kellene megkörményékezni a hírszerzés érdekében”. A megkörményékezést a magyar nemzetiségű hozzátartozók körében kezdeményezik „oly módon, hogy a kiszemelt megkörményékező ne is sejtse, hogy miről van szó”. Ha ez nem vezet eredményre „jönnek az egyre fokozódó szekatúrák, mesterségesen gyártott felelősségre vonások, amelyek mind elviselhetetlenebbé válnak. Végül szint vallanak az irányító közegek és belekényszerítik az áldozatot a közreműködésbe”.

A helyi magyarság gyakran áldozatává válik a Magyarország ellen irányuló aknamunkának. A Magyarország ellen „dolgozó leleplezett cseh kémek 93%-a magyar nemzetiségű” ami Trianon bűne; „sok a magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgár és ezek aránytalanul rosszabb anyagi viszonyok között élnek, mint a cseh nemzetiségűek”. A cseh hírszerzésnek dolgoznak a Magyarországon letelepedett cseh állampolgárok is, akiket a budapesti csehszlovák követség védelemben részesít; több esetben a követ akadályozta meg, hogy a magyar elhárítás által kémgyanusnak tartott, de tetten nem érhető csehszlovák állampolgárokat kiutasítsák.

1934-ben Magyarországon 20.341 letelepedett csehszlovák állampolgár élt, akik közül „8.831 fő nem trianoni, hanem ős-cseh”. Ez utóbbiak foglalkozás szerinti megoszlása (fő): 1.247 munkás, 526 nevelőnő, 507 napszámos, 451 önálló iparos, 350 háztartási alkalmazott, 184 magántisztviselő, 160 mérnök és műszaki alkalmazott, 131 nyugdíjas, 79 önálló kereskedő, 67 ipari és kereskedelmi alkalmazott, 66 kereskedő segéd, 51 szerzetes, 48 kertész és földművelő, 36 író és művész, végül 19 „nyelvemester”. A felsoroltakkal nem csupán az a probléma, hogy „ez a nagyszámú ős-cseh állampolgár ugyanannyi magyar ember elől eszi el a kenyeret” de veszélyt jelent, hogy cseh mérnökök és munkások hadiipari üzemekben is dolgoznak, a nevelőnők és háztartásbeli alkalmazottak munkaadói közéleti nagyságok, állami alkalmazottak és tisztak.

Általában elmondható, hogy Magyarország a „kémek Eldorádója”. Ebben szerepet játszik a magyarok nyílt természete, az idegenek iránti bizalom, a vendégszeretet, a jóhiszeműség. De az ellenséges hírszerzőket segíti, hogy Magyarországon „majdnem minden ember tud valami „titkot” amit azonban sokaknak

elmond. Ez a jelenség – kémelhárító szerveink megállapítása szerint – sok magasrangú közfunkcionáriusunktól lefelé a hivatalszolgáig és a közbeesőknél is észlelhető”.

A hírszerzés fajtáit tekintve a „katonai kémkedés terén Csehszlovákia – a bűnös lelkiismeret ideges nyugtalanságával – mindent elkövet az eredmény érdekében”. A Magyarországon leleplezett kémek kb. 60%-a a cseheknek dolgozott. Sok kisembert foglalkoztatnak, akik az „erkölcsi juttatás” mellett 10-20 pengőt kapnak. A „súlyos” kémek rendszeres havi fizetést kapnak, vagy más ellenszolgáltatásban részesülnek. Például Zborovszky Bélát cseh költségen küldték el pihenni a Wörthi tóhoz. Csehszlovákiából sok katona szökik át Magyarországra, de vannak köztük, akik csak látszólag szökevények, valójában hírszerzői feladatuk van.

A magyarországi kommunisták is gyűjtenek politikai, gazdasági, ipari információkat, amelyek Prágába kerülnek, „*ott rendszerbe foglaltatik és – Moszkvába való elküldés előtt – a cseh hírszerzőközpont rendelkezésére bocsájtatik*”.

A cseh hírszerzés megpróbál hozzáférközni a szélsőséges magyar pártokhoz. „*Kémelhárítószerveink adatokkal rendelkeznek arra vonatkozóan, hogy ily kísérletek történtek és ismétlődnek. Erkölcsi és anyagi támogatás kilátásba való helyezése ellenében nem csak politikai értesüléseket kérnek az illetékes cseh körök, hanem katonai híryanagot is – és néha kapnak is ilyeneket*”.

A katonai információk megszerzése érdekében „*a cseh hírszerzés a betöréstől sem riad vissza (a sikeres salgótarjáni eset és a többi más kísérlet, amely azonban idejében megghiúsítható volt)*”.

Csehszlovákia erőszakos eljárást tanúsít elfogott értékes kémeik kiszabadítása érdekében (Kasztor Ernő esete). Ekkor igyekeznek „*több ártatlan emberünket börtönbe juttatni, hogy ezzel kikényszerítse az enyhébb elbírálást vagy kicserélést (Kunos őrnagy esete)*”. A politikai kémkedés célja és módszere megegyezik a katonai kémkedéssel. A cseh rádió és lapok friss minősített politikai információkat közöl – ez magyarok révén szivárog ki –, együttműködve a szélsőséges irányzatok lapjaival.

Az ipari kémkedést az üzemekbe beültetett mérnökök, művezetők, munkafelügyelők és szakmunkások folytatják. Hírszerzési céllal telepítenek le cseh állampolgárokat az üzemek szomszédságába. Az is megkönnyíti a csehek dolgát, hogy „*van olyan hadianyaggyártással foglalkozó üzemünk, mely egy cseh banktól és cseh nagyüzemtől függő viszonyban van s amelynek igazgatóságában a cseh érdekelttség vezető emberei helyet foglalnak, az üzem menetébe teljes betekintéssel bírnak*”.

„*Az ipari és gazdasági felderítés legfontosabb és legbőségesebb forrása a statisztika, különösen akkor, ha annak pontos adatai mindenki által hozzáférhetők.*”

A vezérkari főnök azzal fejezi be összegzését, hogy valódi adatainknak titkosnak kell lenniük, amihez csak az illetékes belső tényezők férnek hozzá.

Felhasznált irodalom:

- ÁDÁM Magda: Magyarország és a kisantant a harmincas években. Akadémiai K. 1968.
- JUHÁSZ Gyula: Magyarország külpolitikája 1919-1945. Kossuth K. 1988.
- LUKÁCS Zs. Tibor: A revízió reménye. Az 1933-as négyhatalmi paktum és Magyarország
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_revizio_remenye_az_1933_a_s_negyhatalmi_paktum_es_magyarorszag (letöltés ideje: 2017. március 31.)
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (MNL OL) K 107 (Külügyminisztérium Népszövetségi Képviselő és Genf) III-1935-XII/g 161. cs. Kémkedési ügyek általában, 118/biz./1935.
- PRITZ Pál: Magyarország külpolitikája Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején 1932-1936. Akadémiai K. 1982.
- SÁRINGER János: Kisebb ország, szűkebb mozgástér. Magyar Hírlap, 2016. 05. 27.
http://magyarhirlap.hu/cikk/56511/Kisebb_orzag_szukebb_mozgaster (letöltés ideje: 2017. március 24.)
- ZEIDLER Miklós: A revíziós gondolat. Kaligram K. 2009.